

بررسی تأثیرپذیری تصمیم گیری اخلاقی از ویژگی های فرهنگی و باورهای مذهبی حسابداران حرفه ای در ایران

دکتر احمد احمدی^۱، تکتم جاویدی^۲، افشین محمودیان مقدم^۳

۱- استادیار، گروه حسابداری، دانشکده حسابداری و مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بیرجند

۲- دانشجو دکترا، گروه حسابداری، دانشکده حسابداری و مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بیرجند

۳- دانشجو دکترا، گروه حسابداری، دانشکده حسابداری و مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بیرجند

چکیده

در این تحقیق عواملی را مانند فرهنگ و باورهای مذهبی حسابداران که امکان دارد بر تصمیمات اخلاق حرفه ای حسابداران رسمی کشور تأثیر بگذارد، مورد بررسی قرار می دهیم. لزوم توجه به اخلاق در حرفه حسابداری و حسابرسی امری حیاتی برای جامعه است؛ به طوری که رعایت رفتار و معیارهای اخلاقی می تواند به عنوان هسته علت وجودی حرفه باشد و در صورتی که به ویژگیهای فرهنگی مرتبط با اخلاق توجه نشود، حرفه با شکست اخلاقی و نهایتاً عواقب اقتصادی قابل توجهی مواجه می گردد. بر همین اساس هدف تحقیق حاضر، بررسی تأثیر ویژگیهای فرهنگی و باورهای مذهبی بر فرآیند تصمیم گیری اخلاقی حسابداران حرفه ای است چرا که زمینه فرهنگ اخلاقی سازمانی، پیش بینی کننده تصمیم های اخلاقی است. اخلاق در کسب و کار از سال های آغازین دهه ۱۹۹۰ جایگاه ویژه ای در ادبیات حوزه اخلاق پیدا کرده و جنبه های مختلف آن در حرفه های مختلف، از جمله حسابداری، مورد توجه صاحب نظران قرار گرفته است. امروزه، با افزایش قدرت رسانه ها، و نقش آن ها در نشر رسوایی های اخلاقی، اهمیت اصول اخلاقی و ضرورت پایبندی به آن دو چندان شده است. سازمان ها سعی می نمایند، حتی در ظاهر، به اصول اخلاقی وفادار بمانند و از مبانی آن عدول ننمایند. کارکنان سازمان ها، به عنوان رکن اصلی هر سازمان، نقش تعیین کننده ای در پایبندی به مبانی اخلاق دارند. افراد در سازمان ها، روزانه تحت تأثیر عوامل مختلف سازمانی و فردی تصمیم گیری می نمایند. از جمله عوامل سازمانی که بر تصمیمات کارکنان تأثیر گذار است جو اخلاقی حاکم بر سازمان می باشد. جو اخلاقی سازمان می تواند کارکنان را به اخذ تصمیمات اخلاقی رهنمون نموده و شناخت آنان را از اولویت های اخلاقی سازمان تقویت نماید.

نکات کلیدی: تصمیم گیری های اخلاقی، باورهای مذهبی، ویژگی های فرهنگ، حسابداران حرفه ای

10th International Conference on Management, Accounting and Economic Development

March 14, 2023
Tbilisi – Georgia

مقدمه

باتوجه به رسواییهای اخلاقی اخیر برخی شرکتهای بزرگ جهان نظیر تایکو، ورلد کام و انرون، انتظارات از حسابداران رسمی را برای رعایت دقیق و همه جانبه رهنمودهای اخلاقی افزایش داده است. از این رو، موضوعات مربوط به تصمیم گیریهای اخلاقی و گزارشگری مالی اخلاقی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. در خصوص تصمیم گیری اخلاقی حسابداران حرفه ای در ارتقای اعتبار حرفه، این موضوع مطرح می گردد که چه عواملی باعث تصمیم گیریهای اخلاقی آنان می گردد. یکی از اهداف تشکیل هر حرفه خدمت به جامعه است و حرفه حسابداری نیز از این قاعده مستثنا نیست، لیکن مراعات نکات اخلاق حرفه ای برای حسابداران چندان آسان نیست. عوامل مختلفی بر نحوه تصمیم گیری حسابداران رسمی تأثیر میگذارد. محققان به عوامل مختلفی در شیوه تصمیم گیری حسابداران رسمی اشاره می کنند. از جمله این عوامل می توان به باورهای مذهبی، ویژگیهای شخصیتی حسابدار و جامعه، و نوع حرفه اشاره کرد. برای پیدا کردن این عوامل، محققان معمولاً بر اساس یافته های خود الگوی نظری ارائه میکنند و از آن برای توجیه فرایند تصمیم گیری اخلاقی حسابداران استفاده میکنند. الگوهای تصمیمگیری اخلاقی بر تفکر شناختی افراد تمرکز میکنند. در این الگوها غالباً یک فرایند تصمیم گیری شناختی دارند که به صورت متوالی ظاهر میشوند. در این شیوه پردازش، عوامل مؤثر بر تحلیل شناختی فردی (مانند ارزشهای اخلاقی، طرز تفکر، دانش)، عوامل محیط سازمانی (مانند افراد از جمله همکاران و مافوقها) و فرصتهایی که برای انجام رفتار اخلاقی ایجاد شده (مانند پاداشها و آئیننامههای اخلاقی) به کار گرفته می شود. به عنوان مثال، رست در الگو خود توضیح می دهد که ساختارهای شناختی مختلف و فرایندهای موجود در بطن فرایند تصمیمگیری اخلاقی چطور برای ایجاد رفتار اخلاقی فرد با هم ترکیب میشوند. او به چهار مؤلفه عمده درونی در فرایند تصمیمگیری اخلاقی اشاره میکند که این مؤلفه ها عبارتند از حساسیت اخلاقی، توانایی استدلال برای پیدا کردن یک راه حل مطلوب، داشتن انگیزه اخلاقی و بالاخره ویژگیهای شخصیتی فرد است. برخی دیگر از محققان چارچوب نظری دیگری در مورد تصمیمات اخلاقی ارائه میدهند.

امروزه اخلاق و فرهنگ در رشته حسابداری توجه زیادی را در سراسر جامعه به خود معطوف کرده است چون حرفه حسابداری با بحران های اخلاقی بیگانه نیست و دلیل این عامل عبارت است از نقش مهم و پر معنای رفتار اخلاقی در حفظ و بقای یک جامعه مدنی و وجود تعداد پر شمار از نمون ههای رفتار ضد اخلاقی می باشد (پوریا نسب، 9731). اولین گام در جهت استقرار فرهنگ پذیرش قانونی و درستکاری اخلاقی، استقرار آیین رفتار حرفه ای است که به طور روشن، قلمرو رفتار قابل پذیرش و خطوط قرمز را تعیین م یکنند (مهدوی و علیپور، 9831). دیر زمانی است که مجامع حرفه حسابداری در کشورهای مختلف با هدف ملزم نمودن حسابداران به مسئولیت پذیری در قبال منافع عموم و رعایت اخلاق و فرهنگ حرف های، اقدام به آیین رفتار حرف های نموده اند .

10th International Conference on Management, Accounting and Economic Development

March 14, 2023
Tbilisi – Georgia

پیشینه :

مرور پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که محققان با استفاده از الگوهایی که به توجیه چارچوب تصمیم‌گیریهای اخلاقی پرداخته‌اند، مطالعاتی انجام داده‌اند. برای مثال، در تحقیقی، ۹۴ مقاله اخلاقی در مجلات معتبر مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این تحقیق نشان داد که محققان نتوانسته‌اند از یک چارچوب نظری معتبر در تحقیقات خود بهره‌گیری کنند. علاوه بر این، آنها معتقدند که با وجود چنین چارچوبهای نظری، میتوان فرضیههای مهمی برای توجیه روابط میان متغیرها ارائه و مورد آزمون قرار داد. برخی محققان معتقدند برای پیدا کردن عواملی که در تصمیمگیری اخلاقی حسابداران مؤثرند، نتایج یافتهها باید بر اساس و پایه یک چارچوب نظری مهم تصمیمگیری استوار باشد. با وجود اینکه در چند سال اخیر توجه جهانیان به مسائل اخلاقی در حرفه حسابداری و انجام تحقیقات درباره آن افزایش یافته، اما هنوز مطالعات چندانی در کشورمان در این زمینه انجام نشده است. نتایج حاصل از یک پایان‌نامه با عنوان استنباط دانشجویان کارشناسی رشته حسابداری از اخلاق حرفهای نشان داد که متغیر جنسیت بر ابعاد اخلاقی تأثیرگذار است. در مطالعه دیگری عواملی چون فرهنگ، دینداری و تقوا سابقه کار بر تصمیم‌گیری اخلاقی حسابداران ایران مورد بررسی قرار گرفت. لوکا پاچولی^۵، "پدر حسابداری"، یک کشیش ایتالیایی و در واقع یک ریاضیدان بود که در اولین کتاب خود که در سال ۱۴۹۱ منتشر شد از اخلاق حسابداری نوشته است. استانداردهای اخلاقی از آن زمان تاکنون از طریق گروه‌های دولتی، سازمانهای حرفه‌ای و شرکتهای مستقل توسعه یافته است. نتیجه کار این گروه‌های مختلف حسابداری منجر به ایجاد کدهایی در زمینه اخلاق شده است و بعد از آن توسط گروه‌های دولتی، سازمانهای حرفه‌ای و شرکتهای مستقل گسترش یافته است.

بیان موضوع:

فرهنگ را می‌توان مجموعه رفتارها، کنشهای اکتسابی، باورها، اعتقادات و ارزشهای مورد قبول اعضای یک جامعه معین تعریف کرد. بنابراین، اولاً کلمه اکتسابی در این رفتار فرهنگ را از رفتارهای وراثتی و زیستی متمایز میکند و ثانیاً فرهنگ، شامل اعتقادات و باورها و رفتارها و اعمال جمعی است. در حال باید توجه داشت که در موضوع فرهنگ، ما با یک کل سروکار داریم و نه با اجزای تشکیل دهنده آن.

در تعریف دیگر گفته شده است که فرهنگ مجموعه اعتقادات، باورها، نهادهای دینی و عرفی، زبان، سنن، علوم و فنون و ارزشهای یک جامعه را دربرمیگیرد.

در تصمیم‌گیریهای حرفه‌ای حسابداران، مسئله مسئولیت‌پذیری با توجه به فرهنگ و باورهای مذهبی بسیار مهم است. چرا که غفلت از مسئله مسئولیت‌پذیری اجتماعی در سبک زندگی می‌تواند خسارت‌های جبران‌ناپذیری بر پیکره جامعه وارد کند. وقتی افراد نتوانند میان شیوه زندگی خود، باورها و ارزشهای خویش ارتباط برقرار نمایند، بعد از مدتی ممکن است دست از باورها و ارزشهای خود بشویند

و آنان را ناکارآمد تلقی کنند! و برای اینکه توجهی برای سبک زندگی غیراسلامی خود داشته باشند، باورها و ارزش‌های اسلامی را زیر سؤال ببرند. قرآن کریم در این باره می‌فرماید:

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوْأَىٰ ۚ أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِؤْنَ : سپس سرانجام کسانی که اعمال بد مرتکب شدند، به جایی رسید که آیات خدا را تکذیب کردند و آن را به مسخره گرفتند! (الرّوم/ ۱۰).

نقش حسابدار حرفه‌ای در جوامع امروز نقشی کلیدی و غیرقابل انکار به شمار می‌رود. حرفه حسابداری به واسطه اینکه تأثیرگذاری فوق‌العاده‌ای بطور مستقیم یا غیرمستقیم در زندگی افراد جامعه و حیات و بقای سازمان‌های خصوصی و دولتی دارد، دارای نقشی متمایز و قابل ملاحظه در میان سایر حرفه‌ها است.

ابعاد مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی در سبک زندگی اسلامی

یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی، موضوع **تصمیم‌گیری اخلاقی** است. در واقع، این مؤلفه است که به زندگی انسان رنگ و بوی الهی و دینی می‌دهد، چراکه انسانی که خود را تابع و پیرو هیچ قانون و مذهبی قرار نمی‌دهد و زیر بار هیچ مسئولیت نمی‌رود، نمی‌تواند روح زندگی دینی را درک نماید. از این رو، در سبک زندگی اسلامی، مسئولیت‌های مشخص انسان بیان شده است. از جمله این مسئولیت‌ها، مسئولیت انسان در قبال خداوند تعالی و آیین و شریعت پاک الهی و مسئولیت انسان در قبال خود، دیگران و جهان هستی می‌باشد.

معیار مطلوب بودن پذیرش این مسئولیت، هماهنگی آن با مسئولیت فطری انسان با خداست که در لسان شرع و سیره معصومان (به عنوان رضای پروردگار مطرح است. هدف مرضی خدا این است که انسان‌ها با پاسداری حرمت‌های سه‌گانه، به سعادت انسانی نائل گردند و در درجات کمالی بی‌نهایت، خود را ارتقا دهند (ر.ک؛ فقیهی و نجفی، ۱۳۹۳: ۱۰).

نتایج بررسی بُعد اجتماعی مسئولیت‌پذیری بیانگر آن است که انسان موجودی اجتماعی است و زندگی اجتماعی، منشأ حقوق و تکالیف معینی است که انسان در زندگی اجتماعی با توجه به کرامت و مسئولیت خویش باید **تصمیم‌گیری اخلاقی** را رعایت کند تا زمینه‌ساز تحقق عدالت اجتماعی باشد.

کاربردی‌سازی ابعاد مسئولیت‌پذیری به صورت پیوسته و زنجیری می‌تواند در شخصیت افراد مؤثر افتد و پیامدهای سازنده‌ای را در سطوح روانی - عاطفی، روانی - اجتماعی و معنوی - دینی سبک زندگی افراد پدید آورد.

منبع اصول اخلاقی، که به طور معمول در رشته حسابداری به آن ارجاع می‌شود، آیین رفتار حرفه‌ای حاکم بر حرفه است (اورت و همکاران، ۲۰۰۵)؛ به عبارت دیگر، اولین گام در استقرار فرهنگ پذیرش قانونی و درستکاری اخلاقی، استقرار آیین رفتار حرفه‌ای است که به طور روشن، قلمرو رفتار قابل پذیرش و خطوط قرمز را تعیین می‌کند (جوزف ۲۰۰۷). با این حال، وجود آیین رفتار حرفه‌ای ضرورتاً به معنی سطح بالای تعهد، نسبت به آن نیست (وود، ۲۰۰۵) افزون بر این، هیچ آیین رفتار حرفه‌ای (و در اصل هر نوع فرایند

10th International Conference on Management, Accounting and Economic Development

March 14, 2023
Tbilisi – Georgia

قانونگذاری) نمیتواند هر نوع مسئله اخلاقی بالقوه را، که فرد حرفهای با آن روبه رو میشود در برگیرد در عین حال، آیین رفتار حرفهای میتواند به عنوان طرح اولیه ای برای استقرار مبانی لازم به منظور ارتقای صلاحیت و سودمندی حرفهای ها عمل کند. (کاست، ۲۰۰۶)

رویکردهای تصمیم گیری اخلاقی:

به نظر فلانگن و کلارک (2007) شیوه های تصمیم گیری، فراتر از استانداردها و آیین رفتار حرفه ای حسابداری است. در واقع، این فرایندهای تصمیم گیری درونی (که همیشه خارج از کنترل قواعد برون سازمانی تجویزی قرار دارد) است که در نهایت جایگاه حرفه ای حسابداران را مشخص می کند. نهادهای حسابداری هرگز قادر به تدوین قواعدی نخواهند بود که به تصمیم های خوب منجر شود (فلانگن و کلارک، ۲۰۰۷).

(ویلیام و السون 2010)، معتقد بودند که تربیت انسا نها تنها از بعد علمی بدون توجه به ابعاد اخلاقی، تهدید آفرین برای جامعه می باشد و افزایش در قوانین برای جلوگیری از حساسازی ها و اختلا سها لازم است، ولی کافی نیست.

(سرلک، 7831) ضعف اخلاقی و فرهنگی و ساختار نامناسب شرکت، عملکرد ضعیف و کنترل های داخلی نامناسب در شفافیت و گزارشگری مالی نمایان می نماید و منجر به کاهش کارایی بازار می گردد.

رویکرد مذهبی و دینی (تقوا):

بر اساس این رویکرد، مقام الهی از مجرای متون دینی و مذهبی و آموزشهای آن، قواعد، فرمانها یا اصولی را ارائه میکند تا نوع بشر با پیروی از دستورهای الهی، چیزی را بشناسد که اخلاقی است. بنابراین، منشأ اصول اخلاقی از وجود خدا هویت مییابد (آگاروال و ملوی، ۲۰۰۰).

چرا اخلاق و فرهنگ در حسابداری حائز اهمیت است؟

بر اساس دیدگاه (کمبل¹، 5002) دلایلی برای این سؤال وجود دارد که عبارتند از:

حسابداران حرف های در قبال توجه به منافع عمومی و حفظ اعتبار حرفه حسابداری مسئول هستند. در این راستا، منافع شخصی نباید بر منافع عمومی برتری داشته باشد.

حسابداران به نمایندگی از صاحبکاران خود با طیفی از موضوع ها رو برو هستند. آنها اغلب به اطلاعات حساس و محرمانه دسترسی دارند. حساببران ادعا م یکنند که نظر مستقل ارائه م یدهند.

10th International Conference on Management, Accounting and Economic Development

March 14, 2023
Tbilisi – Georgia

حسابدار حرفه ای خود را در قبال صاحبکار مسئول م ی‌داند. ماموریت او حل مشکل صاحبکار و ایجاد نشدن چنین ارزشی و در صورت حل شدن چنین مشکلی، حسابدار حرفه ای وظیفه خود را انجام نداده است. یک حسابدار تنها پس از کسب نتیجه مورد نظر صاحبکار، با انجام کلیه اقدام هایی که نتیجه مزبور را حاصل می کند. وظیفه خود را به درستی انجام داده است.

بحث و نتیجه گیری :

اثرات بحرانهای مالی دنیا، ایران را نیز دستخوش تحولات خود حسابداری را در معرض اتهام قرار داده و اعتماد به خود- قرار داده است. بروز بحرانهای مالی به طور فزاینده ای حرفه انتظامی حرفه حسابداری را کاهش داده است. بروز بحران، لزوم شناسایی زیرساختهای لازم برای اجرای اخلاقی حسابداری توجه ویژه به بحران اعتماد در بورس ایران را آشکار ساخته است. دین و مذهب افزون بر تأثیر فردی، میتواند در حوزه اجتماع و در سایر موقعیتهای نیز نقش مؤثری داشته باشد (صیادی تورانلو و همکاران، ۱۳۸۶)؛ به عبارت دیگر، دین غیر از پاسخگویی به نیازهای روانی انسان، کارکردی اجتماعی دارد؛ هر چند نیاز اجتماعی سبب پیدایش دین نیست. دین در ابعاد گوناگونی همچون پی ریزی نظام ارزشی، فراهم آوردن ضمانت اجرایی و تقویت انگیزه درونی به یاری اخلاق میشتابد و جوامع انسانی را به تهذیب و تزکیه روحی فرا میخواند (یوسفیان، ۱۳۸۵). پشتیبانی دین از اخلاق چنان است. (نصری، ۱۳۷۳) « اگر خدا نباشد، هر کاری مجاز است » که برخی معتقدند ارزش اخلاقی فعل اختیاری انسان، تابع تأثیری است « ، بر اساس نظریه اخلاقی اسلام که این فعل در رسیدن انسان به کمال حقیقی انسانی دارد و لازمه پی بردن به رابطه بین (169: مصباح یزدی، ۱۳۸۱) « افعال انسان و کمال نهایی، وحی و دین است

عوامل محیطی همچون فرهنگ بر روی ههای حسابداری اثر گذارند. فرهنگ موجود در جامعه ایرانی موجب گردیده تا نسبت به رشته های تحصیلی شناخت و درک کافی صورت نگیرد. تا زمانی که فرهنگ موجود اصلاح نشود با استاندارد گذاری، قانون وضع موجود سامانی به خود نم یگیرد و تا ابد درخت توسعه حسابداری ایران مانند درختی ب پریشه، باقی می ماند که سازما نها و نهادها با قوانین و استانداردهای گوناگون در ظاهر آن را به شکل درخت سالم در می آورند .

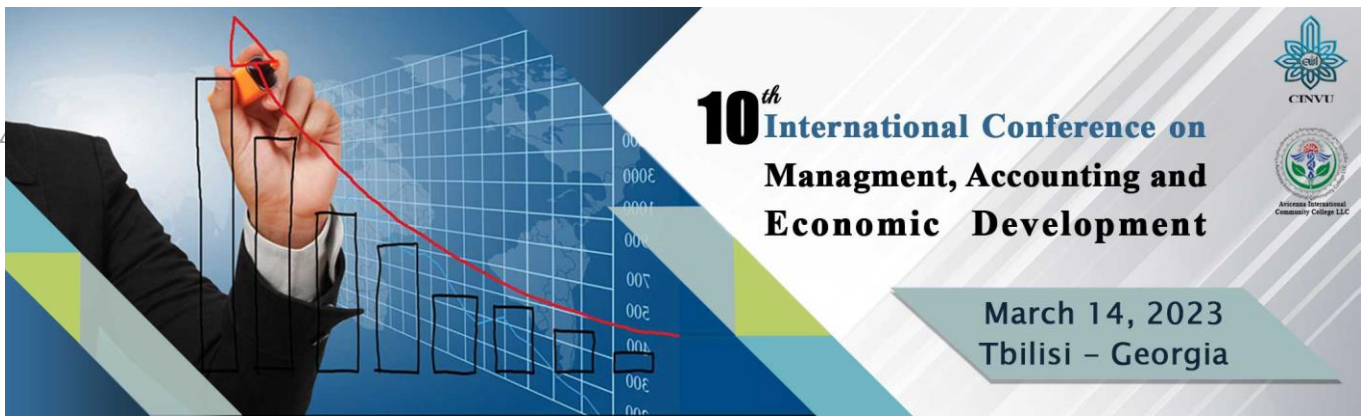
بنابراین از حسابداران رسمی انتظار میرود به عنوان امین سازمانها برای ارتقای حرفه و خود، تصمیمات اخلاقی را مراعات کنند ، علاوه بر این، رعایت تصمیمات اخلاقی توسط حسابداران رسمی چون میتواند در بلندمدت ایجاد اعتماد متقابل کند، جذب مشتری و به دنبال آن سودآوری مؤسسات را افزایش می دهد .

10th International Conference on Management, Accounting and Economic Development

March 14, 2023
Tbilisi – Georgia

منابع و مآخذ

- آراد، حامد، عبدالله زاده، سلام (1931) بررسی نظری تاثیر فرهنگ بر روی ههای بین المللی حسابداری، حسابدار رسمی، شماره 81، صص 33-13
- ایمانی، محمدتقی، غفار ینسب، اسفندیار (0931) معیارهای اخلاقی در پژوهش های علوم انسانی، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال ششم، شماره 2.
- حاجیها، زهره، راشک یگزمه، علی (6931) رابطه اخلاق حسابداری با تصمیم گیری مدیران، فصلنامه اخلاق در علوم فناوری، سال دوازدهم، شماره 2.
- سرلک، نرگس (7831) اخلاق حسابداری، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال سوم، شماره های 1 و 2، بهار و تابستان. - رجیبی، روح الله (۱۳۸۳). حرفه ای گری و حرفه حسابرس ی. در مجموعه مقالات اولین همایش حسابرسی در ایران، تهران: جامعه حسابداران رسمی ایران.
- صیادی تورانلو، حسین، جمالی، رضا و حبیب الله میرغفوری (۱۳۸۶). بررسی رابطه اعتقاد به آموزه های مذهبی اسلام و هوش هیجانی دانشجویان. اندیشه نوین دینی. سال سوم. شماره 145-146. یازدهم، ۱۷۲
- لاریجانی، صادق (مترجم) (۱۳۶۲). فلسفه اخلاق در قرن حاضر ر. تهران: مرکز انتشارات علمی و فرهنگی.
- مجتبی، سید جلال الدین (مترجم) (۱۳۸۵). کلیات فلسف ه. چ دوم. تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران
- ذوالفقاری، ابوالفضل و لایون سلطانی. (۱۳۸۹). «بررسی رابطه سبک زندگی با هویت قومی جوانان (مطالعه موردی؛ شهرستان مهاباد)». *مجله جامعه شناسی ایران*. شماره ۱۱. صص ۵۰-۲۴.
- سبحانی نژاد، مهدی و زهرا آبنیکی. (۱۳۹۱). «بررسی میزان توجه به مؤلفه های مسئولیت پذیری اجتماعی در محتوای برنامه درسی دوره متوسطه نظری ایران در سال ۱۳۹۰-۱۳۸۹». *فصلنامه اندیشه های نوین تربیتی*. شماره ۱. صص ۱۰۶-۵۹.
- سجادی، ابراهیم. (۱۳۸۸). «قرآن و بازتاب تربیتی روابط چهارگانه انسان». *فصلنامه پژوهش های قرآنی*. شماره ۶۰-۵۹. صص ۱۳۹-۹۰.
- سرایی، حسن و ربابه پورجلی. (۱۳۸۶). «بررسی مقایسه ای سبک زندگی دو قوم گُرد و آذری (مورد مطالعه؛ قوم کرد و آذری شهر ارومیه)». *فصلنامه علوم اجتماعی*. شماره ۳. صص ۱۱۴-۸۶.
- رفیعی افسانه. تأثیر جنسیت، مقطع تحصیلی، دینداری و سابقه کار بر تصمیم گیری دانشجویان دانشگاه تهران. ۱۳۸۷، صص ۱۲۴-۱۴۰. اخلاقی دانشجویان حسابداری در ایران. پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد.

- مدرس احمد و رفیعی افسانه. بررسی دیدگاه عمومی درباره رعایت آیین رفتار حرفه‌ای توسط حساب‌رسان و ضمانت اجرایی آن، مجله دانش حسابرسی. شماره ۲۵ و ۲۶، بهار و تابستان، ص ۷۸، مطالعات حسابداری. ۱۳۸۷، شماره ۱۸، صص ۲۵-۵۵.
- خوش طینت محسن و بستانیان جواد. قضاوت حرفه‌ای در حسابرسی. فصل‌نامه
- حساس یگانه یحیی و مقصودی امید. تأثیر آیین رفتار حرفه‌ای و تجربه بر کیفیت قضاوت حسابرسی. فصل‌نامه حسابدار رسمی. شماره ۲۱، ص ۴۹، ۱۳۸۹، شماره ۲۱، ص ۴۹، ۱۳۸۷، شماره ۱۸، صص ۲۵-۵۵.
- جباری حسین. استنباط دانشجویان کارشناسی رشته حسابداری از اخلاق حرفه‌ای تحقیقات. ۱۳۸۸، صص ۱۳۴. تحقیق تطبیقی بین فرهنگی). پایان‌نامه دکتری. دانشگاه آزاد واحد علوم.

- . Kim B, Murrmann S and Lee G(2009). Moderating effects of gender and organizational level between roles. International Journal of Hospitality Management 28: 612-619.
- . Rest JR (1994). Moral development in the professions. New Jersey: Hillsdale: 78-90.
- . Kohlberg L (1984). The philosophy of moral development: the nature and validity of moral stages essays on moral development. San Francisco: Harper & Row: 123-137.
- . Randall D and Gibson A (2006). Methodology in business ethics research. Journal of Business Ethics
- : 457-471. 9. Trevino LK(1986). Ethical decision-making in organization. Academy of Management Review 11(3): 601-617.
- . Ferrel O and Gresham L (1985). A contingency framework for understanding ethical decision-making in marketing. Journal of Marketing 49: 45-96.
- . Hunt S and Vitell S (1986). A general theory of marketing ethics. Journal of Macromarketing spring 6(1): 5-16.
- . Bommer M, Gratto C, Gravander J and Tuttle M (1987). A behavioral model of ethical and unethical decision-making. Journal of Business Ethics 6: 265- 280.
- . Tsalikis J and Fritzsche D (2000). Business ethics: A literature review with a focus on marketing ethics. The Journal of Business Ethics 8. 695-743.